

Predsedstvo SFRJ je za zasluge na področju geografskih raziskav Slovenije odlikovalo dr. Draga Mezeša, znanstvenega svetnika SAZU, z Redom dela z zlatim vencem.

Ob dnevu Civilne zaštite, 20. junija 1985, je predsednica Zveznega izvršnega sveta M. Platinč podelila dr. Milanu Šifrerju, znanstvenemu svetniku SAZU, Plaketo civilne zaštite v znak priznanja za 30-letno delo na področju preučevanj geografskih učinkov najrazličnejših naravnih nezd, ki so prizadele Slovenijo.

Čestitamo!

Kongresi in posvetovanja

25. MEDNARODNI GEOGRAFSKI KONGRES V PARIZU 1984

Borut Belec, Ivan Gams, Matjaž Jeršič, Jurij Kunaver, Franc Lovrenčak, Mirko Pak*

Splošno

Glavna kongresna zasedanja so bila med 26. in 31. avgustom v univerzitetnem poslopju Cite Universitaire. Po izjavah organizatorjev je bilo rednih udeležencev okoli dva tisoč, skupno z ostalimi okoli 2200. Med njimi je bilo tudi deset Jugoslovancev. Večina je imela referate, ki jih je organizator v povzetkih objavil v dveh knjigah. V njih najdemo osem jugoslovanskih avtorjev. Iz Slovenije so to: B. Belec (Slovensko podeželje v procesu suburbanizacije), M. Jeršič (Transformacija slovenskih Alp pod vplivom turizma), F. Lovrenčak (Zgornja gozdna meja v slovenskih Alpah), M. Pak (Infrastrukturna oskrba v slovenskih Alpah) in I. Gams (Višinska ekološka pasovitost in njena klimatska pogojenost na primeru slovenskih gora). Na kongresu so bili še J. Kunaver in M. Puc, iz ostale Jugoslavije pa J. Dinč (Antropogeni relief v Srbiji) in M. Vasović (Ekološka podlaga za gospodarsko življenje v gorah na primeru jugoslovanskih gora) iz Beograda, ter Č. Lešić iz Prištine.

Skupno zasedanje je bila le otvoritvena slovesnost na sorbonski univerzi. Sicer pa so bili sestanki ločeni po sekcijah, deljenih na enaintrideset tematskih sklopov. Vkljub mnogim istočasnim zasedanjem je bil organizator prisiljen uvesti sistem tako imenovanih poročevalcev, ki so povzeli glavno vsebino in vrednost referatov ter pripravili tla za diskusijo.

Zaradi hkratnih zasedanj je bilo mogoče dobiti pregled o tematikah razpravljanih predvsem le iz objavljenih 730 povzetkov. Po njih je v primerjavi z zadnjimi mednarodnimi kongresi vtis, da se sedanja geografija vse bolj širi na sorodna področja, kjer so meje naše stroke včasih povsem nejasne. Po tem, kakšne naslove so organizatorji dali tematskim krogom, je videti težnjo, da bi geografijo čim bolj aktualizirali.

Še bolj kot v Parizu so se udeleženci seznanjali z Alpami na predkongresnih zasedanjih, ki so jih v raznih alpskih predelih organizirale tako imenovane »dežele gostiteljice«. Mednje je organizacijski odbor 25. kongresa izbral poleg Francije še Švico, ZR Nemčijo, Avstrijo in Italijo, ne pa Jugoslavije. To je bil drugi razlog za naše referate o slovenskih Alpah.

O slovenskih Alpah so kongresisti izvedeli ne le iz naših referatov, ampak delno tudi iz publikacij o Alpah, ki so jih za kongres natisnile alpske dežele. Osrednje mesto zavzema Les Alpes (295 strani), ki jo je izdal Organizacijski komite 25. kon-

* Posamezna poglavja so napisali: Ivan Gams — Splošno; Jurij Kunaver — Relier, Človek kot povzročitelj sprememb v naravnem okolju; Recentni razvoj podnebja, Geografska metodika in didaktika; Franc Lovrenčak — Vegetacija in prst; Borut Belec — Agrarna geografija; Mirko Pak — Demogeografija, Urbanizacija in ekonomska geografija; Matjaž Jeršič — Turizem in prosti čas.

gres, in v kateri sta tudi prispevka V. Klemenčiča o prebivalstvu in A. Gosarja o turizmu v slovenskih Alpah. V ostalih poglavjih je Slovenija zelo neena- komerno zastopana. Slovensko etnično ozemlje izven SRS je v maksimalnem obse- gu prikazano na karti manjšin v poglavju »Meje in manjšine«. Ob zaključnem po- glavju E. Lichtenbergerjeve o razvoju in bodočnosti Alp ter državni politiki niso niti z besedo omenjene slovenske Alpe. Neomembe slovenskih Alp bi najmanj pričako- vali od zastopnice naroda, ki je nasledil naše germanizirano alpsko ozemlje.

Omenjena slovenska soavtorja dveh poglavij v publikaciji *Les Alpes* sta k slo- venskim Alpam vključila osem oziroma devet upravno-političnih občin. V takem obsegu so slovenske Alpe predstavljene večidel tudi v 27. zvezku *Münchener Stu- dien zur Social- und Wirtschaftsgeographie*, z naslovom **Raumstrukturen der rand- alpinen Bereiche Bayerns und Sloweniens (1984)**.

Da bi kongresiste prepričali o obstoju slovenskih Alp, smo slovenski geografi analizirali naše Alpe v petem, angleško pisanem zvezku **Geographica Iugoslavica (1984)**. V Parizu so jo razdelili vodjem nacionalnih delegacij (2—3) ter prijavljenim knjižnicam in institucijam. Uredniki smo sklenili, da naj sodelavci obravnavajo po- leg visokogorstva tudi Predalpsko hribovje in Ljubljansko kotlino (brez Ljubljan- skega barja). Če izmerimo na prvi pregledni karti slovenskih Alp omejeno ozemlje (str. 13), dobimo 8.274 km², kar je 40,8% ozemlja SRS. Na isti karti so označene pretežno alpske občine, ki merijo 7.182 km². Da smo imeli z vključitvijo Predalp- skega hribovja in Ljubljanske kotline prav, smo spoznali tudi po omejitvah Alp pri drugih narodih. Na karti avstrijskih Alp je pridružena v reviji *Les Alpes* še del gri- čevja v Dunajskem gozdu. Žal pa je obseg slovenskih Alp v okviru že omenjenih osmih od devetih občinah že prešel v tujo literaturo. Ker je več kot trikrat premaj- hen, izpodbija trditev iz protesta jugoslovanskega nacionalnega komiteja za geogra- fijo organizatorjem kongresa pri izključitvi SFRJ iz »dežel gostiteljic«, češ, da smo še vedno dokaj alpski narod, katerega etnično ozemlje tokraj in onkraj državne me- je pripada domala polovica k Alpam.

Na plenarnih zasedanjih, ki se jih je pisec teh vrstic udeležil kot vodja jugoslo- vanske delegacije, je izvršni komite IGU predlagal in plenum odobril spremembo statuta. Ime »Nacionalni komite (države) za geografijo« smo spremenili v »Komite (države) Mednarodne geografske unije«. To je bil pogoj, da se ponovno aktivira med članicami celinska Kitajska. Izglasovana je bila tudi nova statutarna uvedba telesa »študijska skupina«. Ta naj bi pripravljala gradivo do prihodnjega kongresa, ko bi se lahko spremenila v sedaj obstoječo komisijo ali njeno »delovno skupino«. Na predlog jugoslovanskega nacionalnega komiteja je plenum načelno sprejel usta- novitev študijske skupine za tematiko »Človekov poseg v kras« in pisca teh vrstic za njenega predsednika.

Ker bo prihodnji mednarodni kongres l. 1988 v Avstraliji, smo namesto seda- njega predsednika Akinu L. Mabo g un je izbrali za predsednika IGU Pe- tra Scotta iz Avstralije. Dolgoletni tajnik in blagajnik IGU Manshard je pre- dal posle novoizvoljenemu kanadškemu geografu poljskega porekla L. Kosinskemu.

Kot poprejšnje je tudi pariški kongres popestrila razstava nove literature, kart, šolskih pripomočkov in tehnike, med katero je bilo tudi več računalniških obdelav. Naša država pri tej zelo bogati razstavi ni sodelovala.

Relief

Problemski pristop, ki je prevladoval na 25. mednarodnem geografskem kon- gresu v Parizu, je bil značilen tudi pri obravnavanju reliefa, v okviru sekcije **Narav- no okolje** in njene prve teme **Erozijski procesi in njihovo merjenje**. Kaj so si refe- renti predstavljali pod tem ozkim in hkrati širokim naslovom, kažejo naslovi njiho- vih prispevkov. Bilo jih je kar 83, čeprav se je avditoriju predstavilo le 41 referen- tov. Vodja tega zasedanja R. Mackay in poročevalca A. R. Rapp ter A. Godard, sa-

mi znani geomorfologi, so razvrstili referate v več skupin. V skoraj vsaki so bili zastopani referati z načelno in teoretično vsebino, nekateri so obravnavali tudi večja ozemlja. Na splošno so prevladovali regionalno geomorfološki referati, ki niso vzbudili tolike pozornosti, razen v primerih, ko je bila zanimiva metodologija ali pa izjemne značilnosti morfogenetskega procesa.

Med referati so izstopali predvsem tisti, ki so predstavili holocenske erozijske procese v gorskih območjih Britanske Kolumbije, Evrope, poljskih Tater, Centralno japonskih Alp, Tajvana in vzhodno indijske države Manipur.

Teoretični in praktični pristopi pri ugotavljanju zniževanja površja so bili predmet naslednje skupine poročil. Sledili so referati o učinkih eolske erozije, najštevilnejši pa so obravnavali dinamiko preoblikovanja pobočij.

Vtis je, da je razvoj geomorfološke metodologije v polnem razmahu, kar še pospešuje hiter razvoj avtomatizacije. Zaradi velike pestrosti pristopov pa so rezultati med seboj težje primerljivi. To pa terja večjo poenotenost raziskovalnih metod, kar se zdi, da je bilo v večji meri doseženo na področju kraške denudacije.

Človek kot povzročitelj sprememb v naravnem okolju

To je bila po vrsti druga tematika, za katero je bilo prijavljenih 54 referatov, vendar je bilo tudi tu referentov precej manj. Poročila o konkretnih učinkih človekovih posegov v naravno okolje so prišla iz vseh delov sveta, z vseh kontinentov. Ta pojav je pač univerzalen in mnogovrsten. Referate bi lahko razdelili na splošne, bilo jih je 7, trije so obravnavali naraščajočo sušnost podnebja, vsi ostali pa so bili regionalno orientirani, čeprav so obravnavali najraznovrstnejše vplive in posledice človekovih posegov.

Najbolj številne referate so prispevali poljski avtorji in to pet o specifičnih poljskih problemih in štiri teoretične. Š tem je bila Poljska daleč najbolj zastopana država med referenti in kot območje. Številno poljsko zastopstvo pa ni bilo samo značilnost te sekcije temveč tudi drugih. Tudi iz tega je videti vitalnost poljske geografske znanosti.

O nevarnosti širjenja puščav in borbi proti temu procesu (dezertifikacija) so prispevali po en sovjetski, karibski in brazilski avtor, čeprav je pojav znan še zlasti iz Sahela, jugozahodnih ZDA in iz Avstralije.

Iz sredozemskega območja je bilo pet poročil, o pokrajinski transformaciji Basiličate ob Tarantskem zalivu, o eroziji prsti v Telskem Atlasu v Alžiru, o močni rečni in deltasti akumulaciji južnoitalijanskih rek, o splošni degradaciji naravnega okolja v Sredozemlju od časov grške civilizacije dalje in o recentnih spremembah v naravnem okolju Izraela.

Dobro so bili zastopani tudi Francozi z referati o Pirenejih in Centralnem masivu. Učinke historičnega in recentnega delovanja človeka je mogoče zaslediti v malone vseh ekološko občutljivih perimediteranskih pokrajinah, podobno kot v ostalem Sredozemlju, in jih s pomočjo sedimentov tudi časovno določiti.

Kar pet prispevkov je bilo iz Indije, in sicer o problemih vodnega gospodarstva spodnjega Gangesa, o pospešeni eroziji, o poplavih in rečni akumulaciji v dolini Damodar zaradi rudarjenja, ekstenzivne izrabe tal ter slabega planiranja, o posledicah divje urbanizacije na naravno okolje v Bombayu in o temeljnih izhodiščih Indije za razvoj brez uničevanja okolja.

Tudi v Vzhodni Aziji ne manjka pojavov usodnega učinkovanja človeka. Japonski prispevek je pokazal na potrebo po sistematičnem raziskovanju sledov dosedanjih in bodočih učinkov človekove dejavnosti. Iz južne Koreje so poročali o obsežnih melioracijskih delih na mokrotnih obalah za nova riževa polja, kar povzroča drastično krajšanje obalne črte.

Iz Afrike je bila večina poročil o savanskem pasu zahodne Afrike oziroma iz

Nigerije, kjer je preperelinska odeja zelo občutljiva na nepravilno ravnanje. Tudi iz severnoameriškega kontinenta je bilo nekaj zanimivih poročil o degradaciji okolja.

Recentni razvoj podnebja

Poročila so se ukvarjala z recentnimi, polpreteklimi in tudi daljšimi obdobji klimatskega razvoja, v katerih se odražajo sicer predvsem naravni, toda vedno bolj tudi človekovi vplivi. Najkrajše je recentno obdobje 20 do 30 let, okroglo 100-letna obdobja sovpadajo v glavnem z dalj časa trajajočimi instrumentalnimi opazovanji, še daljša obdobja pa zadevajo holocenske klimatske spremembe. Od skupno 42 je obravnavalo prvo obdobje 14 referatov, stoletna obdobja 10 referatov in daljša od 100 let 11 referatov. Poleg tega je bilo nekaj tudi teoretičnih prispevkov, pa tudi poskusi napovedovanja podnebja niso izostali. Ob tej priložnosti je bila izražena potreba po posebni komisiji za klimatske spremembe v okviru geografske unije, kar je skupščina pozneje tudi sprejela.

Na tem mestu lahko omenimo le nekatere izsledke referentov, ki so pomembni za vso geografijo, za klimatogeografijo oziroma za nas in za jugovzhodno Evropo. Žal so prav odtod referati manjkali. Z referenti so bile najbolj zastopane zahodne, jugozahodne, srednjeevropske države ter Kanada, hkrati z njimi pa tudi tamkajšnje podnebne značilnosti.

V recentnem razvoju podnebja je značilno povečanje namorskih potez evropskega podnebja, kar sta potrdili dve poročili iz Caena in Nantesa. To se izraža v zvišanju zimskih minimov, znižanju srednjih junijskih temperatur v primerjavi s septembrom ter zmanjšanju količine konvekcijskih padavin. Maritimnost podnebja čutijo tudi v notranjosti Francije in sicer v smeri od severozahoda proti jugovzhodu. V vzhodni Aziji opravljajo sistematična klimatogeografska opazovanja v zvezi z vplivom morskih temperatur. Recentna klimatska kolebanja so v tesni zvezi predvsem s kolebanji morskih temperatur v severnem in ekvatorialnem Pacifiku. Pozitivna je na primer korelacija med številom tajfunov in ekvatorialnimi pacifičnimi površinskimi temperaturami vode, vendar z dvoletnim časovnim zamikom.

Precej številni so bili referati o holocenskem paleoklimatskem razvoju, ki so obravnavali različna vprašanja, od problematike zaključka pleistocena do male ledene dobe. Vedno več je tudi primerjav med podnebjem in sončno aktivnostjo.

Prognostičen značaj je imelo tudi poročilo o soodvisnosti klimatskih sprememb ter vodne bilance. Pomembno vlogo ima pri tem človek s povečevanjem CO₂ v zraku, kar naj bi povzročilo nadaljnje spremembe v razporeditvi vode na zemlji. Ena od posledic naj bi bilo povečanje padavin na Antarktiki in s tem povečanje ledene mase ter vse, kar temu sledi. Človekov vpliv na kroženje vode med morjem in kopnim naj bi dosegel stopnjo, ki bo večja od naravnih vplivov.

Vegetacija in prst

Vegetacijskogeografska problematika je bila v glavnem omejena na drugo sekcijo. Vanjo je bila poleg dveh tem vključujočih hidrogeografsko problematiko, uvrščena tudi tema izraba in varstvo gozdov. Zanj je bilo prijavljenih 21 referatov iz raznih delov sveta. Ker so obravnavali različna vprašanja gozdne vegetacije v pokrajini, se o tej tematiki v nekaj vrsticah ne da podati zaokrožene podobe.

Nekaj referatov, ki so se držali sekcijskega naslova, je prikazalo izrabo gozdov v Franciji, ČSSR, Indiji in jugovzhodni Angliji. Del referatov je bil posvečen degradaciji gozdnega rasti in njegovi zaščiti. Med dejavniki, ki povzročajo propadanje in krčenje gozda, so obravnavali zlasti vpliv kislega dežja, gozdne požare, rabo lesa za kurivo (v Indiji), vpliv urbanizacije itd.

Referati so obravnavali tudi nasprotne pojave, ko se gozd obnavlja z varovalnimi ukrepi. V finskem delu Laponske so spoznali, da je od gozda več koristi kakor od severnih jelenov, ki bi jih tam gojili. V »tretjem svetu« naj bi gozd varovali tako, da bi za kuhanje in razsvetljavo začeli uporabljati metan.

Pestrost vprašanj kažejo naslovi, ki so obravnavali smrekove gozdove na Škotskem po proizvodnih razredih, zgornjo gozdno mejo v jugoslovanskih Alpah, dinamiko gozdov v tajgi, značilna drevesa nizozemske pokrajine, gozdove v vietnamskih gorah itd.

Vegetacijsko problematiko so posredno obravnavali tudi v drugih sekcijah, npr. v prispevkih o uporabi satelitskih posnetkov pri kartiranju rastlinskih sprememb v vzhodni Avstraliji, o pogojih rasti in degradacije gozda v zahodnih Ghatih, o vplivu vegetacije na mobilizacijo elementov v območju Monte-Lozère v Franciji in še kje.

Med pedogeografskimi je bilo največ prispevkov o eroziji prsti, ki ponekod povzroča veliko škodo, npr. v vzhodnih Pirenejih, v dolini Isser, v Vietnamu itd. Nekaj referatov je prsti obravnavalo tudi z drugih vidikov, npr. pH in specifična prevodnost prsti v povezavi z geomorfologijo, vpliv antropogene erozije na nekatera fizikalne, kemične in vodne lastnosti prsti v savanskem podnebju v Nigeriji, antropogenizacija vlažnih tropov in sprememba erozijskih procesov ter varstvo prsti v Etiopskem višavju.

Pestra je bila tudi skupina referatov v drugi temi prve sekcije, namreč o delovanju človeka pri spreminjanju naravnega okolja, kjer je bilo prijavljenih kar 57 prispevkov z vseh celin, npr. o problematiki napredovanja puščav, o rečnih poplavlach itd.

Kako je pokrajina različno občutljiva za posege, so prikazali prispevki o vplivu kolonizacije nekaterih otokov z domačimi in divjimi živalmi, o posegu človeka v obalne lagunske sisteme, o spreminjanju poplavnega sveta ob spodnji Donavi, o hidroloških vidikih spreminjanja naravnega okolja ob Amazonki itd. Iz Jugoslavije je bil za to temo prijavljen samo referat o antropogenem reliefu v Srbiji.

Agrarna geografija

Agrarni geografiji in zlasti kompleksni problematiki ruralnega prostora je kongres posvetil veliko pozornosti. Že v predkongresni komisiji za ruralni razvoj, ki jo je vodil prof. G. E n y e d i iz Madžarske, zasedala pa je v Neuchâtelu, so referenti razpravljali o problematiki tipologije kmetijstva s poudarkom na raziskovalni metodologiji, pa so tudi o vidikih ruralnega planiranja in razvoja v razvitih državah. Pod vodstvom prof. M. S h a f i j a iz Indije so v predkongresni komisiji obravnavali aktualna vprašanja kmetijske proizvodnje v svetu s težiščem na analizi različnih produkcijskih sistemov in njihovih zmogljivostih, tehnologiji in marketingu. V okviru predkongresne podkomisije za ruralni razvoj gorskih območij in območij visokih geografskih širin v Innsbrucku, v kateri je sodeloval M e t o d V o j v o d a, je bila v ospredju naravnogeografska in socialnogeografska problematika alpskega sveta. Na samem kongresu pa so bili agrarni geografiji v sekciji »Prostor in družba« name-njeni trije tematski sklopi:

- recentne spremembe v kmetijstvu in ruralna struktura dežel v razvoju,
- kmetijski trendi v ruralnih območjih industrializiranih držav in
- razvoj naselij in izraba zemlje v deželah evropske kolonizacije.

V prvem sklopu je bilo 74 referatov, ki so zajeli predvsem problematiko držav jugovzhodne Azije, Afrike in Latinske Amerike in tretjega sveta sploh. Z njo so se ukvarjali zlasti francoski, ameriški, japonski in poljski geografi. Zvečine so prikazali izrabo zemlje, modernizacijo kmetijstva z njenimi inovacijami vred, strukturne spremembe agrarne pokrajine, populacijsko in poselitveno problematiko.

Pri drugem sklopu so referati obravnavali transformacijo ruralne strukture in fiziognomije pokrajine zaradi industrializacije in urbanizacije, zlasti spremembe kmetijske proizvodnje, prostorsko diferenciranost kmetijstva, njegovo specializacijo, tehnološki razvoj, organiziranost in raziskovalne metode. Referiralo je 25 udeležencev iz 13 dežel, ki so večinoma obravnavali domačo tematiko. Tako je tudi podpisani poročal o spremembi ruralne pokrajine v Sloveniji zaradi suburbanizacije. Posebno pozornost je vzbudila tipološka karta kmetijstva Evrope v merilu 1:2.500.000,

ki so jo predstavili poljski geografi s prof. J. Kostrowickim. Karta je plod dolgoletnega sodelovanja številnih evropskih geografov, med njimi tudi jugoslovanskih, v okviru komisije za agrarno tipologijo pri Mednarodni geografski zvezi.

Agrarno problematiko kolonizacijskih območij Afrike (Južnoafriška republika, Kenija), ZDA, Kanade in Avstralije je obravnavalo 13 poročil v okviru tretjega sklopa. Agrarno tematiko pa so vključevali tudi splošni simpoziji, ko so npr. obravnavali gorska območja, vplive človeka na okolje, sodobne kartografske metode ipd.

Kakšna je slovenska oziroma jugoslovanska agrarna geografija v luči kongresa in svetovne agrarne geografije sploh? Vrednotenje otežkoča preskromen prispevek jugoslovanskih geografov, čeprav smo Slovenci predstavili kongresni javnosti slovenske Alpe v petem zvezku **Geographica Iugoslavica** in štirinajstem zvezku **Geographica Slovenica**, geografsko transformacijo podeželja pa v zborniku 3. jugoslovansko-poljskega seminarja ter tako seznanili širok krog geografov v vsebinskimi in metodološkimi vprašanji naše agrarne geografske problematike. V svetovni agrarni geografiji pa je opaziti težnje po kompleksnejši obravnavi agrarne pokrajine. Poleg posameznih agrarnih problemov, npr. izrabe tal, zemljiške razdelitve ipd., je vse več raziskav tistih procesov, ki bistveno spreminjajo strukturo podeželja in njegovo fiziognomijo. Med njimi so zlasti učinki industrializacije, urbanizacije, preseljevanja prebivalstva, migracij, agrarne tehnologije in sodobne organiziranosti kmetijstva. Posebno opazna je težnja po obravnavi aktualnih agrarnih problemov, kar govori o aplikativni in prognostični usmerjenosti agrarne geografije. Naša proučevanja sicer konceptsijsko, metodološko in teoretično sledijo razvoju agrarne geografije v svetu, premalo pa je takih, ki bi obravnavala celotno slovensko ozemlje in vso Jugoslavijo. Tudi to bržkone zmanjšuje večje uveljavljanje jugoslovanske geografije.

V svetovni agrarni geografiji je v ospredju proučevanje večfunkcionalne vloge agrarne pokrajine, torej njena vloga pri pridelovanju hrane, glede življenjskega okolja, rekreacije, ekološkega ravnotežja in infrastrukture, pa tudi njene socialne in kulturne »erozije«. Take raziskave pa terjajo prilagajanje tradicionalnih raziskovalnih metod sodobnim potrebam proučevanja agrarne problematike, kar je že opazno tudi v slovenski oziroma jugoslovanski agrarni geografiji.

Demogeografija, urbanizacija in ekonomska geografija

Vsebinska razdrobljenost in pomešanost celotne tematike je ovirala celovitejše spremljanje problematike, ki se je nanašala na demogeografijo, urbanizacijo, ekonomsko geografijo ter prostorski razvoj. Tematika prostorskega načrtovanja pa je bila bolj skromna, čeprav je bila prisotna tudi pri nekaterih teoretičnih in praktičnih razmišljanjih o prognostični geografiji, ki se je doslej najbolj razmahnila v ekonomski geografiji. Številna tematska področja so sicer v naslovu označevala tudi gornjo tematiko, vendar je bilo njeno jedro vključeno v sekcije z naslednjimi naslovi: Demografske, urbane in socialne spremembe v hribovskem svetu s 13 referati, tipi ekonomske organizacije v hribovskih predelih z 12 referati, sekundarne in terciarne ekonomske aktivnosti in industrializacija v industrializiranih deželah z 39 referati, regionalne razlike z 42 referati ter vloga politike, administracije in poslovnosti (menedžerstvo) v organizaciji prostora s 50 referati. Že število referatov po področjih kaže na izredno pestre interese na področju družbene geografije, znotraj sekcij pa je bila vsebina še bolj raznolika.

Prvi dve tematski področji sta obravnavali tisto problematiko hribovskega sveta, ki je stalna tudi pri preučevanjih Slovenije in njenih delov in še posebej negativnih procesov v naravno-geografski in družbeni sferi: degradacijo, deagrarizacijo, depopulacijo, nerazvitost in drugo. Raznolikost problematike je segala od kompleksnih tradicionalnih regionalnih orisov celotnih pokrajin ali dežel do geografsko obrobnihih tem, npr. zdravstveni problemi v Himalaji. Teoretičnih prispevkov skoraj ni bilo in dokaj redke so bile tudi metodološke novosti glede proučevanja hribovskih območij. Referati so pravzaprav prikazali dosedanje oblike tovrstnih proučevanj z

redkimi poizkusi kvantifikacije, vendar brez novih metod. Na splošno je za prvo skupino referatov mogoče ugotoviti naslednje značilnosti: veliko zanimanje za problematiko okolja, pri tem je bilo v ospredju zlasti negativno delovanje človeka in ekonomike na naravno okolje, živ problemski regionalnogeografski koncept ter prizvok aplikativnosti, kot posledica vse bolj pogostih preučevanj za potrebe prakse.

Poročevalec Michel Sieper je sicer zelo kritično ocenil referate v drugi sekciji »Demografske, socialne in urbane spremembe v gorskem svetu«, ter poudaril njihovo šibko teoretično in metodološko zasnovo ter vsebinsko nejasnost, saj za nekatere referate ni mogel ugotoviti njihovega cilja, oziroma rdeče niti. Vseeno pa je bilo podanih nekaj zanimivih problematik, ki so bile tudi metodološko ustrežnejše. Bilo je celo nekaj poizkusov tipologije predvsem glede vplivov ekonomskih dejavnikov v prostoru in v družbeno-ekonomski strukturi pa tudi poizkusov razvrščanja gorskega sveta glede na prevladujoče prostorske procese in posledice. Ne glede na pestrost prikazanih aktivnosti v hribovskem svetu je prednjačila problematika agrarnega in turističnega gospodarstva. Prav tako pa tudi odnos oziroma povezanost med agrarnim in turističnim gospodarstvom kot nujno alternativo za nadaljnjo ekonomsko vitalnost hribovskih predelov. Medtem ko ni bilo ničesar slišati o geografsko pomembni problematiki industrijskega razvoja v hribovskih predelih, ki jo je pri nas dokaj temeljito proučil Igor Vrišer, je bilo več zanimanja za problematiko prometne prehodnosti in izgradnje prometne infrastrukture kot temeljne funkcije obsežnih gorskih grebenov kot so Alpe in Sierra Nevada. V bistvu pa prikazani referati niso prinesli posebnih novosti v primerjavi s preučevanji našega hribovskega sveta. Tega smo v zadnjem času zlasti z nekaterimi tiskimi raziskovanji kar dodobra preučili.

Tudi diskusija, ki je tekla pod vodstvom predsedujočega Karla Rupperta, je bila močno usmerjena v problematiko naravnih pogojev in naravnega potenciala za vse vrste ekonomskih aktivnosti in tudi v splošno ugotavljanje negativnih pojavov, ki se kopičijo v geografskem okolju.

Daleč najbolj zanimiva, teoretično in metodološko tudi bogata, je bila sekcija »Sekundarne in terciarne ekonomske aktivnosti in industrializacija v industrializiranih deželah«. Poročevalci so bili pretežno iz najbolj razvitih držav, kar je odsevalo tudi v kvaliteti referatov. Večinoma so bili predstavljeni rezultati poglobljenih raziskav, deloma tudi velikih raziskovalnih projektov, ki so zajeli določeno problematiko celotnih metropolitanskih regij z njihovim omrežjem urbanih naselij vred. Še zlasti je bilo v ospredju prestrukturiranje urbanih naselij iz jeder sekundarne v jedra terciarne produkcije, pri tem pa je bila ekonomska problematika pred socialno. Posebej zanimiv je bil referat Baerwalda Thomasa o geografski strukturi modernih severnoameriških metropolisov v fazi terciarizacije, njihove polinuklearizacije in sploh prestrukturiranja omrežja njihovih središč.

Veliko pestrejša je bila socialnoekonomska problematika, ki je obravnavala številne ekonomske-geografske elemente sekundarne in terciarne sfere s precejšnjim, tudi metodološkim akcentom na industriji in oskrbni funkciji, deloma tudi na turizmu, predvsem pa na organizaciji prostora glede na odnos med ekonomskimi aktivnostmi in regionalno strukturo nasploh. Prikazani so bili metodološko poglobljeni prispevki o prostorski organizaciji telekomunikacijskega sistema (o tem so pisali francoski in poljski geografi že pred dvema desetletjema), o bančnem sistemu, o vlogi velikih kompanij v razvoju Keihanshin (Osaka-Kyoto-Kobe) metropolitanski regiji, o prostorski razmestitvi svetovnih dogodkov v kanadskih časopisih itd. Ugotoviti je mogoče, da na področju ekonomske-geografskih preučevanj, ki so najštevilnejša v najbolj razvitih območjih, pri nas še močno zaostajamo po obsegu in metodologiji, zlasti glede uporabe kvantitativnih metod. Brez slednjih takšne študije verjetno niso mogoče. Zanje pa je potrebno tudi precej ekonomskega znanja.

Zelo zanimiva je bila sekcija »Vloga administracije, politike in upravljanja v organizaciji prostora«. V tej sekciji so bili referati bolj geografski kakor v prejšnji,

čeprav ni manjkalo geografsko obrobne tematike. Vsi so bili geografsko zastavljeni in sicer z namenom, da preučijo elemente prostorskih sprememb. Pri nas smo se tega raziskovalnega področja doslej komajda dotaknili. Nekaj zanimivih naslovov je Poslovnost, administracija in politika v razvoju General Motorsa 1903—1983, Prostorski aspekti politične krize na Poljskem, Organizacija podjetij v razvoju hitro se razvijajočih družb, Humanizacija prostora na Poljskem itd. Za geografijo torej izredno pomembne teme, ki največkrat govorijo o evoluciji in nekatere celo o revoluciji, o vlogi politike, oziroma uprave v organizaciji prostora in podobno. Zanimanje za takšno problematiko izkazuje veliko število referatov in živahna diskusija, ki pa zaradi vsebinske raznolikosti seveda ni dala kakšnih bistvenih znanstvenih rezultatov in je le bolj opozarjala na koristnost takšnih preučevanj tudi v drugih državah.

Turizem in prosti čas

V tematski sklop »Problemi gorskih območij« je bilo uvrščeno tudi področje »Turizem in prosti čas«.

Od skupno enaindvajset referatov se jih je pet nanašalo na Alpe, ostali pa na druga evropska in izvenevropska gorska območja.

Med »alpskimi« je bil tudi prispevek o naših Alpah. Vse referate je skupno povzel F. Jülg z dunajske univerze.

Ker je Organizacijski komite kongresa poleg publikacije z izvodčki vseh referatov izdal še posebno knjigo s članki o razvojnih problemih Alp, je smotno poročati o obeh publikacijah, še zlasti zato, ker so ju napisali znani geografi, dobri poznavalci alpskega turističnega razvoja.

Referati so obravnavali predvsem probleme, ki spremljajo turistični razvoj. Senčne strani učinkov turizma so prišle še posebej močno do izraza v prispevkih o Alpah, kjer se je turizem v zadnjih dveh desetletjih močno razširil in stopnjeval ter alpski svet pokrajinsko marsikje precej prizadel.

Razvoj počitniških stanovanj v Alpah je po mnenju referentov eden izmed najpomembnejših pojavov zadnje tretjine našega stoletja. Pojav ima različne učinke, v referatih so zaradi njihovih negativnih potoz naglasili zlasti povečan pritisk na tržišče z zemljišči. Zaradi tega je zemlja ponekod dosegla ceno, kakršna je v središčih zahodnoevropskih mest. Taka cena je dostopna le zasebnikom, špekulantom in družbam izven Alp, ne pa domačemu prebivalstvu.

Nezadovoljivo je urejena obdavitel počitniških stanovanj. Zato občinski dohodki pogosto ne krijejo izdatkov za tehnično in socialno infrastrukturo. Marsikje ni za domače prebivalstvo enakovrednih bivalnih in delovnih pogojev, kar je izrazito v alpskih območjih, kjer se turizem ni razvil v okviru tradicionalnih naselij, temveč ločeno. S tem je prišlo do novih turističnih naselij s sodobnim bivalnim okoljem, na drugi strani pa do razseljevanja in propadanja starih agrarnih naselij, z različnimi socialnimi problemi. Ponekod se je gostota prebivalstva zmanjšala pod 4 prebivalce na km², saj se je v nekaj desetletjih število prebivalstva zmanjšalo na petino.

Naslednji problem je enostranski turistični razvoj. Ekonomski interes po maksimalni izrabi prostora, zlasti tistega, ki ustreza za zimskošportni turizem, je sprožil razvoj tehnične infrastrukture (žičnice in ceste) in turistične bivalne zmogljivosti. To je privedlo do velikih naselitvenih koncentracij s prav takimi problemi kot v izvenalpskih urbanih naseljih: visoka gostota poselitve, nehumano okolje s pretiranim hrupom, prometnimi težavami, onesnaževanjem voda in velikimi količinami odpadkov. Posamezna turistična naselja, tudi tista nad zgornjo gozdno mejo, imajo nad 10.000 turističnih postelj, gostota prebivalstva (turistov in stalnega prebivalstva) pa je višja kot v urbaniziranih območjih Nizozemske (na Tirolskem znaša na primer 370 preb./km²).

Taka območja so pogosto tudi turistično enostransko usmerjena. V zadnjem,

gospodarsko težavnejšem času, se je pokazalo, da turizem ni absolutno varna eksistenčna osnova.

V Alpah so neustrezni posegi v naravno in kulturno okolje marsikje poseben problem. Zaradi ozkih in kratkoročnih ekonomskih interesov številna območja zasedajo tudi v obliki razpršene turistične poselitve, v takimenovanem odprtem prostoru. S tem se pretirano posega v vrednote, zaradi katerih številni turisti sploh prihajajo v alpski svet.

Ob takih ugotovitvah je eden izmed referentov postavil vprašanje: »ali je turizem tista dejavnost, ki je bila pred nekaj desetletji opevana kot poglavitna in dobrodošla možnost za nadaljnji razvoj Alp?« in »kakšne naj bi bile nove alternativne oblike alpskega turizma?« Na kratko povzet odgovor se je glasil: »alpska območja ne potrebujejo samo alternativo turizmu, temveč tudi alternativo v samem turizmu!«

V nekaterih prispevkih so avtorji poskušali opredeliti nadaljnji razvoj Alp. Pri tem so se v glavnem naslonili na že znana izhodišča, po katerih naj bi Alpe ostale življenjski prostor stalnega prebivalstva, temu pa je potrebno zagotoviti ustrezne eksistenčne možnosti, hkrati pa naj bi imele tudi turistično funkcijo za prebivalstvo od drugod. Domačemu prebivalstvu naj bi se zagotovila ustrezna eksistenca z novimi oblikami alpskega kmetijstva, s krepitvijo zaposlitvenih in oskrbnih središč, v katera je mogoča dnevna delovna, izobraževalna in oskrbna migracija, ter tudi z ustreznim razvijanjem turizma. Slednje pomeni pospeševati take turistične zmogljivosti, pri katerih bodo enakovredno sodelovali širši sloji domačega prebivalstva, npr. z zasebnimi turističnimi sobami, pensioni in nekaterimi drugimi terciarnimi dejavnostmi.

Ker turistični razvoj posega vedno višje, v območja, ki so ekološko posebej občutljiva, hkrati pa naj bi bile njihove lepote dostopne vsem, naj bi se s pomočjo prostorskega planiranja posledno »razdelil« prostor na območja zazidave in območja odprtega prostora; v slednjih naj bi se posebej zavarovala območja posebnih vrednot pa tudi območja z občutljivimi naravnimi prvinami, da bi se izognili tveganju porušenega naravnega ravnotežja ali naravnim nesrečam.

Tudi referati, ki so obravnavali razvoj turizma v drugih gorskih območjih, so se osredotočili na problematiko o spornih učinkih, ki nastajajo zaradi neskladja med ekonomskimi interesi turističnega razvoja in interesi po ustreznem varovanju gorske pokrajine.

Iz referatov in diskusij tega tematskega področja je možno strniti naslednje splošne ugotovitve: teoriji in metodologiji turistično geografskega proučevanja tokrat ni bila namenjena skoraj nikakršna pozornost, v ospredju je bila problemska analiza učinkov turizma na pokrajino. Taka usmeritev pa ni bila le posledica vnaprej določenega vsebinskega okvirja zasedanja, temveč očitnih prizadevanj geografov po aktualizaciji in aplikaciji rezultatov turistične geografije oziroma po njenem vključevanju v planiranje prostora.

Geografska metodika in didaktika

Vprašanjem **geografske metodike in didaktike** je bilo posvečenih več sekcijских zasedanj pod tremi različnimi naslovi: razvoj geografije in izobraževanja, vloga kartografije in geografije v izobraževanju in avdiovizualna sredstva v geografskem izobraževanju. Pripravljenih je bilo okrog 25 referatov in nekaj deset filmov in video-trakov. Med njimi je bil tudi referat iz Slovenije (T. Ferjan).

Pomembnejši prispevki so se ukvarjali z razvojem geografske didaktike na univerzah, s pomenom geografske vzgoje za mednarodno razumevanje, z računalniškimi pripomočki pri pouku geografije v srednji šoli, s pomenom učnega načrta za razvoj geografske kulture, s sodobnim načrtovanjem učnih načrtov za vse stopnje šolanja. Po številu referatov je bila problematika šolske geografije precej v ozadju v primerjavi z drugimi geografskimi področji. Kot je to že splošna izkušnja, lahko mnogo

več koristi prinesejo specializirana zborovanja. Pri šolski geografiji imamo ta vtis, ker iz naslovov ni razvidna neka orientacija, ki je nujna, vendar je na drugi strani prav tako nujno, da se ta problematika pojavi tudi na svetovnih geografskih kongresih.

Organizatorju je vendarle uspelo, da so zasedanja precej temeljito obdelala avdiovizualne pripomočke, še posebej geografske filme. Največ so bili prikazani francoski dosežki. V glavnem so bile to projekcije filmov in video filmov ter diskusija o vsebinskih, didaktičnih in tehničnih vprašanjih. Raven teh pripomočkov je na zavidljivi ravni, še bolj pa njihova raznovrstnost, čeprav spremljajo filmski prikaz tudi nekatere pomanjkljivosti (prehitro prikazovanje težje razumljivih kadrov, preveč vsebin, itd.). Filmi sicer ustrezajo za prikazovanje razvoja pokrajine, časovnega in prostorskega, vključno z geološkimi in geomorfološkimi pojavi. Vendar pa dobrega geografskega filma za pedagoške namene ne more biti brez kart, simulacij, blok diagramov in modelov. Tak je film o Pirenejih, ki je skušal pokazati vse, od prvih začetkov tega pogorja v geosinklinali, do njegove današnje podobe.

Organizator je ob zaključku pozval k mednarodnemu sodelovanju na tem področju in k ustanovitvi posebne delovne skupine.

POSVETOVANJA

3. simpozij podkomisije »Rural Development in Highlands and High-Latitude Zones« v okviru Komisije za ruralni razvoj pri Mednarodni geografski zvezi. Potekal je v Innsbrucku od 21. do 25. avgusta 1984.

Pred zasedanjem Komisije za ruralni razvoj avgusta 1984 v Neuchatelu se je na tretjem simpoziju sestala v tirolskem Innsbrucku tudi podkomisija »Rural Development in Highlands and High-Latitude Zones«. Organiziral ga je Geografski institut univerze v Innsbrucku pod vodstvom člana podkomisije A. L e i d e l m a i r a, posvečen pa je bil okolju in človekovemu življenju v gorskih in subpolarnih območjih. Udeležilo se ga je 29 članov iz devetih držav, referiralo pa je 22 udeležencev.

Največ jih je bilo iz Finske, kar osem raziskovalcev je namreč prikazalo geografsko problematiko nordijskega okolja. Predsednik U n o V a r j o je osvetlil delovanje vaških skupnosti, ki oživljajo delo nekdanjih vaških srenj, s tem pa celotno severno Finsko. H e i k k i J u s s i l a je opredelila inovacije v severnih, redko poseljenih kmetijskih regijah, uvajanje novih metod kmetovanja in že preizkušene dopolnilne dejavnosti, ki depopulacijo uspešno zaustavljajo. K a l v i R i k k i n e n je analiziral populacijske spremembe med laponskimi podeželskimi in mestnimi naselji. K. J y v a l a pa je ovrednotila ekonomski pomen turizma na primeru severnofinske občine. M ä h a k i l a je opredelil nazadovanje kmetijstva v gozdnatih delih Finske, kjer gozd prehaja v posest nedomačinov, s tem odteka iz regije tudi zaslužek od lesa. To uničuje drobno agrarno posest in stopnjuje odseljevanje. Spreminjanje socialne integracije finskih robnih predelov je osvetlil O. T u o m i. Podobno je E. S i u r u a i n e n pokazal, s kakšnimi podjetniškimi prijemi in ukrepi je moč spremeniti severne agrarne pokrajine v ekonomsko žive regije.

Teoretično problematiko so obravnavali trije referenti. F i n k a A. P a j u n e n je skušala opredeliti severna območja, t.i. »nordisity«. Omejila jih je s pomočjo naravnogeografskih pokazateljev in družbenih značilnosti, vendar ne gre za natančno mejo, temveč za spreminjajoči se pas, ki jih obdaja. Podobno je Švicar W. L e i m g r u b e r skušal teoretično opredeliti gorsko regijo na domačem primeru. Upošteval je prav tako naravnogeografske elemente in družbenogeografske poteze. Tipe družbenih in naselbinskih povezav med nižino in gorovjem pa je označila I. L e i s t e r.

Anglež H. J o n s je opredelil nove migracije, usmerjene iz urbaniziranih predelov v gorske ter na škotska otočja. J. G o l d pa je osvetlil historični pomen škotskih batarjev za ohranjanje poselitve na Škotskem višavju in severozahodnih oto-